

Styrdokument

Diarienummer:
ON/2025:99

Riktlinjer för anhörigstöd inom äldre- och funktionshinderomsorgen i Upplands Väsby kommun

Styrdokumentsuppgifter

Kategori av styrdokument	Normerande styrdokument
Dokumenttyp	Riktlinje
Gäller för	Nämndspecifikt styrdokument
Antaget	Omsorgsnämnden den 17 juni 2025, § 60
Ikraftträdande	Den 1 juli 2025
Giltighetstid	Tills vidare
Dokumentansvarig	Socialchef

Innehåll

1	Inledning.....	3
1.1	Bakgrund	3
1.2	Syfte och mål.....	3
2	Definitioner av använda begrepp	3
2.1	Anhörig och närstående.....	3
2.2	Direkt stöd	4
2.3	Indirekt stöd.....	4
3	Nationella lagar, föreskrifter och styrdokument	4
3.1	Lokala riktlinjer, styrdokument och rutiner	4
4	Vem är anhörig?.....	4
4.1	Barn som är anhöriga	5
5	Stöd till anhöriga i Upplands Väsby	5
5.1	Omsorgsnämndens ansvar för anhöriga	5
5.2	Anhörigperspektiv	6
5.3	Bemötande.....	6
5.4	Samverkan.....	6
5.4.1	SOSFS 2011:9	6
5.4.2	Samverkan inom social- och omsorgskontoret samt med andra instanser.....	6
5.4.3	SIP – samordnad individuell plan	7
5.4.4	Upphandling och överenskommelser med utförare	7
6	Riktade insatser i arbetet med anhöriga i Upplands Väsby.....	7
6.1	Information och samtal.....	7
6.2	Enskilda samtal	7
6.3	Anhörigcirklar	7
6.4	Må bra-check.....	8
6.5	Föreläsningar/utbildning	8
6.6	Anhörigas möjlighet att ansöka om insatser enligt socialtjänstlagen.....	8
6.6.1	Anhörigavlösning i hemmet eller på korttidsboende	8
6.7	Volontärverksamhet	9
6.8	Internt nätverk med referenspersoner för anhörigstöd	9
7	Ansvarsfördelning	9
7.1	Olika funktioners ansvar	9
8	Uppföljning och utvärdering	10

1 Inledning

1.1 Bakgrund

År 2009 tydliggjordes kommunernas ansvar för de anhöriga i den lagändring som gjordes i socialtjänstlagen (2009:549, 2001:453) avseende anhörigstöd. Lagändringen gjordes i regeringspropositionen 2008/09:82 och låg till grund för skärpningen i socialtjänstlagen (2001:453) 5 kap 10§¹. I socialtjänstlagen (2025:400) har lagtexten förtydligats gällande stöd till den som vårdar eller stöder en närstående i 13 kap 9 §:

”Socialnämnden² ska erbjuda stöd till den som vårdar en närstående som är äldre eller långvarigt sjuk och till den som stöder en närstående med funktionsnedsättning.

Enligt den senaste rapporten från Socialstyrelsen (2012), som även Nationellt kompetenscenter anhöriga (Nka) hänvisar till, räknar man med att drygt 1,3 miljoner människor ger någon form av anhörigstöd i Sverige och av dessa är cirka 900 000 personer förvärvsarbetande. Enligt forskning konstateras att anhöriga påverkas både ekonomiskt, fysiskt, psykiskt och socialt av att stödja, hjälpa och vårda sin närstående i hemmet. Det är med anledning av detta som det är av stor vikt att förebygga att den anhörige själv inte utvecklar egen ohälsa och Socialstyrelsen påpekar att den preventiva ansatsen måste vara en utgångspunkt för det kommunala anhörigstödet. Vidare står att stödet till anhöriga ska vara individuellt utformat, flexibelt och av god kvalitet. Att som anhörig få ett erkännande, vara respekterad och känna delaktighet är ledord för alla kommunens verksamheter. Viktigt att komma ihåg är även att vårda, hjälpa och stödja en närstående alltid bygger på frivillighet.

1.2 Syfte och mål

Dessa riktlinjer syftar till att ge vägledning för hur äldre- och funktionshinderomsorgen i Upplands Väsby kommun ska arbeta för anhörigas rättigheter samt bidra till ett anhörigperspektiv i det dagliga arbetet. Riktlinjerna ska ligga till grund för de uppdrag och insatser som omsorgsnämnden beviljar kommunens invånare. Målet är att riktlinjerna ska vara en bidragande hjälp till att öka kvaliteten i kommunens socialtjänst avseende anhörigperspektivet.

Syftet med det stöd som ges av omsorgsnämnden är att ge anhöriga verktyg för att kunna hantera och underlätta sin situation. Anhöriga som vill och kan göra insatser på olika sätt under kortare eller längre tid, ska erbjudas olika former av stöd. Med stöd menas olika insatser som primärt syftar till att fysiskt, psykiskt och socialt underlätta anhörigas situation.

2 Definitioner av använda begrepp

2.1 Anhörig och närstående

Riktlinjerna utgår från den definition som används av Socialstyrelsen. Begreppet anhörig avser den person som vårdar eller stödjer en närstående som är äldre, har en funktionsnedsättning eller annan sjukdom. Närstående avser den personen som är i behov av stöd och hjälp.

¹ ”Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder”

² Lagens hänvisning till socialnämnden omfattar i Upplands Väsby kommun både socialnämnden och omsorgsnämnden men dessa riktlinjer omfattar endast omsorgsnämnden.

2.2 Direkt stöd

Det direkta stödet är det som är direkt riktat till anhöriga och är anpassat efter deras behov. Det handlar dels om information, stöd och service, men innefattar även biståndsbedömda insatser enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen.

2.3 Indirekt stöd

Indirekt stöd innebär det stöd som ges till den närstående. Det indirekta stödet kan även ses som stöd till den anhöriga. Det finns olika former av insatser som riktar sig till den närstående som samtidigt utgör en viktig del av det stöd som den anhöriga kan vara i behov av.

3 Nationella lagar, föreskrifter och styrdokument

- [Stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående, Prop. 2008/09:82.](#)
- Socialstyrelsens meddelandeblad april 2010: Stöd till anhöriga i form av service eller behovsprövad insats – handläggning och dokumentation.
- Nationella riktlinjer för vård och stöd vid schizofreni och schizofreniliknande tillstånd, Socialstyrelsen 2018
- Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende, Socialstyrelsen 2019
- Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom. Stöd för styrning och ledning, Socialstyrelsen, 2017
- [Stödet till anhöriga omsorgsgivare, Riksrevisionen 2014:9.](#)
- Anhöriga som ger omsorg till närstående – Fördjupad studie av omfattning och konsekvenser, Socialstyrelsen artikelnummer 2014-10-10
- Nationell anhörigstrategi inom vård och omsorg, Socialdepartementet, 2022.

3.1 Lokala riktlinjer, styrdokument och rutiner

- Omsorgsnämndens riktlinjer för bedömning av bistånd enligt socialtjänstlagen för äldre, för vuxna personer med funktionsnedsättning samt för barn och unga
- Omsorgsnämndens riktlinjer för bedömning av insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
- Omsorgsnämndens riktlinjer för handläggning av taxor och avgifter inom omsorgen om äldre och personer med funktionsnedsättning
- Omsorgsnämndens delegationsförteckning
- Kvalitetsledningssystem och lokala rutiner.

4 Vem är anhörig?

Exempel på personer som omfattas av bestämmelsen är anhöriga till personer med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning, långvarig psykisk eller fysisk sjukdom samt anhöriga till personer med missbruks- eller beroendeproblem. Att vara anhörig handlar inte bara om släktskap utan begreppet innefattar även vänner, grannar eller arbetskamrater och är inte kopplat till om stödet ges sällan eller är mer omfattande

Anhöriga räknas i första hand som de personer som ger stöd och hjälp till närstående i det egna hemmet, oavsett ålder, sjukdomstillstånd eller funktionsnedsättning.

Anhöriga till vårdtagare som bor i kommunens särskilda boenden och anhöriga till enskilda personer med insatser enligt socialtjänstlagen (SoL), lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) samt hälso- och sjukvårdslagen (HSL) är också målgrupper för omsorgsnämndens anhörigstödsarbete.

4.1 Barn som är anhöriga

Personer under 18 år omfattas inte av bestämmelsen om anhörigstöd, enligt socialtjänstlagen 13 kap 9 §, utan får särskilt anpassat stöd från Upplands Väsby kommun. Det innebär att kommunens riktlinjer och rutiner gäller för barn och att hälso- och sjukvården har ett lagstadgat ansvar för dessa barn.

Om det finns minderåriga barn som berörs direkt eller indirekt av det stöd som ges till anhöriga är det viktigt att uppmärksamma deras situation. Barns bästa ska särskilt beaktas när beslut rör dem, och det är viktigt att alltid överväga konsekvenserna för barn innan beslut fattas, i enlighet med lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) som trädde i kraft den 1 januari 2020. Upplands Väsby kommuns barnchecklista används vid utredning.

5 Stöd till anhöriga i Upplands Väsby

5.1 Omsorgsnämndens ansvar för anhöriga

I förtydligandet av socialtjänstlagen i och med propositionen 2008/09:82 framkommer att socialnämnden (omsorgsnämnden) har en skyldighet att erbjuda stöd med syfte att underlätta för de personer som vårdar en närstående. Kommunen ska arbeta förebyggande med syfte att motverka att anhöriga blir psykiskt eller fysiskt utslitna.

Kommunens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga är oberoende av vilken form av diagnos, ålder eller typ av funktionsnedsättning den närstående har. Alla anställda inom såväl äldreomsorgen, omsorgen om personer med funktionsnedsättning som inom individ- och familjeomsorgen ska kunna möta och bemöta anhöriga utifrån sin yrkesfunktion och hänvisa till kommunens anhörigstöd vid behov (13 kap. 9 § socialtjänstlagen).

Att socialtjänsten ska stödja den som vårdar eller stödjer en person som är långvarigt sjuk, äldre eller har en funktionsnedsättning innebär att utforma insatser som passar både den anhöriga och den närstående.

En del anhöriga kan främst ha behov av hjälp med insatser till den närstående för att orka, få tid över för andra familjemedlemmar eller sig själv. Andra anhöriga kan ha ett behov av att få information och kunskap för att känna sig trygg i och utveckla sin roll som till exempel anhörigvårdare eller anhörigstödjare. Insatser kan också handla om att den anhöriga, ensam eller tillsammans med den närstående, kan få erbjudande att göra något som bryter vardagsmönstret, som ger vila, stimulans eller omväxling.

5.2 Anhörigperspektiv

I Upplands Väsby kommun ska arbetet ske på samtlig plan för att säkerställa ett anhörigperspektiv. Det innebär att socialtjänsten ska vara uppmärksam på den enskildes behov av sin omgivning, det vill säga viktiga personer för den enskilde, och även vara lyhörd för vilka behov som finns i den enskildes omgivning.

Ett anhörigperspektiv innebär bland annat att:

- samverka med anhöriga
- erbjuda anhöriga att delta i utredningen, om den enskilde så vill
- ta hänsyn till anhörigas synpunkter vid bedömning av behov och i utförandet av insatsen
- utreda anhörigas behov och informera om kommunens stöd
- hålla regelbundna kontakter och följa upp stödinsatserna
- se till att regionen, andra myndigheter och socialtjänsten samverkar.

5.3 Bemötande

Det är av vikt att anhöriga möts med respekt och ges möjlighet till delaktighet. Hur anhöriga möts ska vara oberoende av etnicitet, sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck, trosuppfattning, ålder eller funktionsnedsättning. Bemötandet ska inte heller vara beroende av vilken relation den anhöriga har till sin närstående.

Socialtjänsten har en skyldighet att informera den anhöriga om dennes rättigheter.

5.4 Samverkan

Socialtjänsten har en skyldighet att samverka med den som är anhörig. Det innebär att det tydligt ska framgå på vilket sätt den enskilde önskar att den anhörige är delaktig samt erbjuda den anhörige att delta i handläggningen i de fall den enskilde så önskar. Detta kan då beskrivas i utredning samt uppdrag. Socialtjänsten har även ett ansvar vad gäller att erbjuda den anhörige stöd samt informera om kommunens stöd.

5.4.1 SOSFS 2011:9

I 4 kap 5 § beskrivs att ”den som bedriver socialtjänst och verksamhet enligt LSS ska identifiera de processer enligt 2 § där samverkan behövs för att säkra kvaliteten på de insatser som ges i verksamheten”. Det innebär att socialtjänsten genom processer och rutiner i kvalitetsledningssystemet ska beskriva hur samverkan ska ske inom kontoret både internt och externt.

5.4.2 Samverkan inom social- och omsorgskontoret samt med andra instanser

Arbetet inom socialtjänsten ska präglas av ett familjeorienterat arbetssätt. Det är därför viktigt att samverkan sker i de ärenden som rör flera verksamheter inom social- och omsorgskontoret för att uppnå ett gott stöd. Genom att enheterna inom kontoret är samordnade möjliggörs tydligare information och service till föräldrar, barn och anhöriga.

Samverkan ska ske med regionen, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, andra kommuner, intresseorganisationer, religiösa samfund och liknande.

5.4.3 SIP – samordnad individuell plan

I både socialtjänstlagen (10 kap. 8 § SoL) och hälso- och sjukvårdslagen (16 kap. 4 § HSL) finns en bestämmelse om att kommunen och regionen ska upprätta en individuell plan när de bedömer att insatser behöver samordnas. Samordnad individuell plan är ett bra verktyg att tillämpa när det finns behov av att tydliggöra ansvar, i vilken följd insatser behövs, och på vilket sätt den närstående önskar samordna sina insatser. Närstående³ ska ges möjlighet att delta i arbetet med planen, om det är lämpligt och den enskilde inte motsätter sig det (10 kap. 9 § SoL).

5.4.4 Upphandling och överenskommelser med utförare

I upphandlings- och förfrågningsunderlag vid upphandling av tjänster ska social- och omsorgskontoret belysa vikten av arbetet med anhöriga. Detta gäller även vid överenskommelser. Det ska tydligt framgå utförarens roll i att förmedla kontakt och information till anhöriga. På så sätt möjliggörs för kommunen att komma i kontakt med fler anhöriga.

6 Riktade insatser i arbetet med anhöriga i Upplands Väsby

Formen av stöd som erbjuds anhöriga kan variera mellan olika kommuner. Nedanstående beskrivs de insatser som erbjuds för anhöriga i Upplands Väsby kommun.

6.1 Information och samtal

I samband med handläggning av en närståendes ansökan om bistånd är det viktigt att anhöriga får information om kommunens möjlighet till anhängstöd. Det behöver tydliggöras att det är möjligt för den anhöriga att vara delaktig, om den närstående så önskar. Även ansvarig för utförande av insatsen bör erbjuda den närstående och anhöriga att delta i planering om det finns önskemål om det.

6.2 Enskilda samtal

En del i socialtjänstens uppdrag är att ge råd och stöd. Socialtjänsten ska verka för att i ett så tidigt skede som möjligt upptäcka när en anhörig har behov av stöd och vägledning. De personer som vårdar eller stödjer en närstående kan ha möjlighet att få enskilt samtal vid 3-5 tillfällen.

6.3 Anhörigcirklar

Anhöriga som vårdar eller stödjer en närstående med psykisk ohälsa, kognitiv sjukdom/demens, beroende eller annan funktionsnedsättning har möjlighet att delta i kommunens anhörigcirklar. Anhörigcirkelarna erbjuds med olika inriktning och startar varje termin. En anhörigcirkel brukar bestå av cirka 5-8 deltagare och leds oftast av en anhörigkonsulent. Anhörigcirkelarna berör olika områden och syftar till att ge ökad kunskap kring sjukdom/funktionsnedsättning, bidra till den personliga utvecklingen och möjliggöra ett nytt

³ I detta sammanhang betyder närstående den som vårdar, stödjer eller hjälper den enskilde, den som i detta dokument benämns som anhörig.

förhållningssätt till den nya livssituationen för att främja den egna hälsan och bli en hållbar anhörig. Under tiden för anhörigcirkeln är avlösningen i hemmet kostnadsfri för den närstående.

6.4 Må bra-check

De anhöriga som ger stöd till en närstående som är över 65 år med långvarig sjukdom kan ha rätt till en må bra-check. Må bra-checkens syfte är att ge den anhöriga möjlighet till aktivitet som främjar hälsa.

Må bra-checken kan användas till exempelvis motion, massage, samtalsstöd, föreläsning eller utbildning. Restaurangbesök, bio, frisörbesök eller annat räknas inte in i må bra-checkens syfte. För att beviljas en må bra-check ska den anhörige vara folkbokförd på samma adress i Upplands Väsby kommun som den närstående.

Det är anhörigkonsulenten som ombesörjer om må bra-check ska ges.

6.5 Föreläsningar/utbildning

Social- och omsorgskontoret ska anordna föreläsningar riktade till medborgarna med syfte att sprida information, kunskap och som ett sätt att nå fler anhöriga. Föreläsningarna ska vara varierande och riktade mot de olika målgrupperna anhöriga för äldre, personer med psykisk ohälsa, funktionsnedsättning, långvarigt arbetslösa, personer med beroende eller liknande.

6.6 Anhörigas möjlighet att ansöka om insatser enligt socialtjänstlagen

Anhöriga har rätt att ansöka om stöd utifrån det egna behovet, vilket understryks i propositionen 2008/09:82 s.24. En ansökan om bistånd görs då enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen. Det finns inte någon begränsning avseende vilken form av stöd som den anhöriga kan ansöka om. Genom utredning och samtal med den anhöriga, och om så är möjligt med den närstående, ska det redogöras för om det finns ett behov av stöd och vilket stöd som kan tillgodose behoven. Dokumentation sker enligt ordinarie handlägningsrutiner.

Exempel på stöd kan vara utbildning om funktionsnedsättning, praktisk hjälp i hemmet som exempelvis hemtjänst eller boendestöd, socialt stöd, stödsamtal eller samordning av insatser. Socialstyrelsen beskriver att det inte finns några begränsningar gällande vilket stöd den anhörige kan ansöka om.

Vid ansökan om insatser enligt socialtjänstlagen tillämpas kontorets sedvanliga riktlinjer och rutiner för utredning och bedömning av bistånd.

Socialstyrelsen beskriver i vägledningen om stöd till anhöriga att få anhöriga är beviljade stöd och de anhöriga som tillfrågats om anledningen för detta uppgivit att de inte fått information om möjligheten.

6.6.1 Anhörigavlösning i hemmet eller på korttidsboende

För att underlätta för anhöriga finns både möjlighet till avlösning, antingen i hemmet eller på växel- eller korttidsboende. Avlösning i hemmet kan innebära olika former av hemtjänstinsatser som möjliggör för den anhörige till återhämtning.

6.7 Volontärverksamhet

Under senare år har frivilligorganisationernas roll i stödet till anhöriga och andra personer blivit allt viktigare. I Upplands Väsby finns olika aktörer som alla har en viktig roll i stödet till anhöriga. Genom dessa sprids information, möjlighet finns till kunskapsutbyte och att träffa andra i liknande situation.

6.8 Internt nätverk med referenspersoner för anhängstöd

För att anhängperspektivet ska utvecklas samt kompetensen öka inom socialtjänsten finns ett nätverk med referenspersoner för anhängstöd. Nätverket består av representanter från respektive enhet inom avdelningen för äldre och personer med funktionsnedsättning samt inom individ- och familjeomsorgen, som kommer i kontakt med anhöriga. Nätverket ger möjlighet till erfarenhetsutbyte samt är ett forum för kompetensutveckling och ett stöd i den fortsatta implementeringen av riktlinjerna för anhängstöd inom äldre- och funktionshinderomsorgen i Upplands Väsby kommun.

7 Ansvarsfördelning

Det övergripande ansvaret för anhängstödet åligger omsorgsnämnden respektive socialnämnden. På avdelningen för äldre och personer med funktionsnedsättning hålls anhängstödet samman av två anhängkonsulenter.

Stödet till anhöriga är en angelägenhet för alla yrkesgrupper inom social- och omsorgskontoret och ska ses som en naturlig del av arbetsuppgifterna. Varje enhet inom kontoret ska ha rutiner för stöd till anhöriga.

7.1 Olika funktioners ansvar

Socialchef – ytterst ansvarig för social- och omsorgskontorets verksamhet, inklusive stödet till anhöriga.

Avdelningschef – ansvarar för att respektive verksamhet följer lagstiftning och riktlinjer när det gäller stödet till anhöriga.

Enhetschef – ansvar för att processer och rutiner finns i ledningssystemet samt att dessa revideras vid förändring. Enhetschefer är även ansvariga för att följa upp att ledningssystemet följs.

Anhängkonsulent – ansvariga för att samordna och utveckla anhängstödet i Upplands Väsby kommun och vara den tjänsteperson i kommunen som har specialistkompetens gällande anhängstöd. Anhöriga kan vända sig till anhängkonsulenter för att få råd, information och vägledning. Anhängkonsulenter ska fungera som en informations- och kunskapskanal om stöd till anhöriga för enheterna samt referenspersonerna på avdelningen för äldre och personer med funktionsnedsättning och inom individ- och familjeomsorgen. Samverkan ska även ske mellan anhängkonsulenten, andra kommuner och myndigheter avseende frågor som rör anhängstöd. Anhängkonsulenter är kontaktpersoner till olika volontärverksamheter samt till forskning- och utvecklingsenheterna, FoU.

Biståndshandläggare och socialsekreterare – ansvar för att ge information till anhöriga om kommunens stöd till anhöriga och vid behov förmedla kontakt med anhängkonsulent. Ansvariga för att tillämpa anhängperspektivet i handläggningen.

Referensperson i nätverket för anhörigstöd – bevaka stödet och sprida information om kommunens stöd till anhöriga. Referenspersonen ska också ge sina kollegor information om olika sätt att stödja anhöriga. Referenspersonen kan vara till stöd för arbetet med verksamhetsplan på enhetsnivå avseende frågor om anhörigstöd. För varje enhet inom social- och omsorgskontoret ska en referensperson utses.

8 Uppföljning och utvärdering

Riktlinjerna för anhörigstödet ska följas upp vid behov.

Social- och omsorgskontoret ska arbeta med brukarundersökningar för att fånga upp hur anhöriga upplever bemötande, information etcetera samt vilket behov av stöd som finns.

En sammanställning med uppföljning och utvärdering av aktiviteter inom anhörigstödet sker årligen. På så sätt kan utvecklingsområden och utmaningar ringas in och tas med i planeringen av kommande års arbete i omsorgsnämndens verksamhetsplan. Presentation av utvärderingen presenteras i samband med kvalitetsberättelsen.